

Ižanga¹

Mano rašinys šiame garsių mokslininkų ir asmenybių iš viso pasaulio darbų rinkinyje atsirado dėl dviejų priežasčių. Aš esu tiesioginė Ignoto Domeikos įpėdinė ir pastaruosius ketverius metus rašiau knygą apie jo gyvenimą². Kadangi nesu mokslininkė, nutariau kalbėti apie Domeiką aspektu, labiausiai dominančiu mane pačią – apie jį kaip apie šeimos žmogų. Noriu atskleisti jo gyvenimą tarp tyrinėjimų, eksperimentų, pranešimų rašymo ir mokymo.

Norėčiau pateikti portretą, kurį sukūriau remdamasi jo dienoraščiais ir laiškais, jo vaikų laiškais, jo bendravimu su brangiais širdžiai žmonėmis: su tėvais, artimais giminėmis Lietuvoje, žmona, vaikais bei pusbroliu ir artimu bičiuliu Vladislovu Laskovičiumi (Laskowicz).

Šeimos aplinka

Domeikų šeima buvo Lietuvos bajorai, valdė žemes, kurias prieš šimtmečius gavo iš Lenkijos karalių už „*tarnavimą Lenkijos karūnai*“. Jų herbas – „Danguel“, buvo suteiktas dar XV amžiuje, kaip nurodyta 1824 metų kovo 18 dieną „*Kontrimų-Domeikų giminės bajorų titulų dokumente*“, kurio kopiją saugo šeimos nariai Čilėje. Pasak vienos šeimos legendų, pavardė „Kontrimas“ atėjo iš vieno protėvio, garsaus XIII a. lietuvių karžygio. Ilgainiui šeimoje pavardė „Kontrimas“ tapo nebevertinama, išliko tiksliai „Domeika“.

1. Kontrimų-Domeikų šeimos herbas „Danguel“

Jaunystė

Domeika buvo antrasis penkių vaikų šeimoje. Brolis Adomas buvo už jį penkeriais metais vyresnis. Su jaunesniu broliu Kazimieru Ignotą siejo artimiausia draugystė. Jaunesnės buvo dvi seserys: Marija ir Antanina.

Su tėvu Antanu Ipolitu artimesnė draugystė neužsimezgė, nes jis mirė Ignotui vos sulaukus septynerių metų. Iš vaikystės išliko vienintelis prisiminimas – kaip tėvas gulėjo pašarvotas šeimos namuose Nedzviadkoje, didelėje salėje. Motina leido vaikams paskutinį kartą pabučiuoti tėvą, kuris gulėjo apsuptas gėlių ir žvakių. Apie tėvą savo dienoraščiuose Ignotas užsimena labai retai, tačiau visuomet – tai būna pilni susižavėjimo ir pagarbos žodžiai. Jis žinojo, kad tėvas buvo labai gerbiamas dvarininkas ir taikos teisėjas. Žymiai vėliau Čilės valdininkai kreipėsi į Ignotą prašydami būti arbitru

didelės sidabro kasyklos Čaniarsiljo (Chañarcillo) naudojimo ginče. Prisiminęs, kad tėvas niekuomet neatsisakydavo spręsti ginčus Lietuvoje ir pasitikėdamas savo jėgomis pasirodyti neblogiau, jis sutiko – ėmėsi atsakomybės, nors viduje ir priešinosi tokiam žingsniui.

Ignoto jausmai motinai Karolinai iš Ancutų giminės buvo visiškai priešingybė – didžiulė meilė ir žavėjimasis. Ypač akivaizdžiai tai pamatėme, kuomet sulaukęs garbingo amžiaus sugrįžo į Lietuvą ir prieš motinos kapo išliejo daug ašarų. Mums papasakojo, kad būtent motina išmokė pirmųjų raidžių jį, dar mažą berniuką, ir jo brolius ir seseris. Motina, aistringa patriotė, išmokė jį melstis, įskiepijo visiems savo vaikams stiprią tėvynės, tikėjimo, kalbos ir kultūros meilę. Stipri motinos įtaka lydėjo jį visą gyvenimą.

2. Nedzviadkos namo interjeras XIX a. pabaigoje

Būdamas 28 metų Ignotas aplankė motiną, prieš prisijungdamas prie Lietuvos kariuomenės kovai su rusais, ir susijaudinęs prisimena, kokios karštos buvo jos ašaros, kuomet atsisveikindamas bučiavo jos rankas. Nesunku įsivaizduoti, kokią skausmą kentėjo motina matydama, kaip išvyksta jos pats mylimiausias sūnus, kuris buvo ne tik nepaprastai protingas, bet taip pat ypatingai principingas, nuoširdus ir mylintis. Motinos sveikata blogėjo ir ji nujautė, kad daugiau nebeteks sūnaus pamatyti. Ji neklydo. Praėjo metai ir žinia apie motinos mirtį pasiekė Ignotą Domeiką Dreždene, kur jis gyveno su Adomu Mickevičiumi ir keletu kitų senų draugų. Gauta žinia sukėlė tokį neapsakomą liūdėsį, kad draugai išsivežė jį kelioms dienoms norėdami nuraminti. Netgi sulaukęs 82-jų metų Ignotas pravirkdavo prisiminęs, kaip įskaudindavo savo mylimą motiną, kuomet dar buvo maištaujantis ir nepaklusnus mažas berniukas.

Po tėvo mirties Ignoto bendravardis dėdė Ignotas Domeika tapo jo globėju ir tikrai tėviškai juo rūpinosi. Dėdė rūpinosi našlaičiu, keletą metų buvo jo draugu ir vadovu. Po daugelio metų, mylimo dėdės mirties dieną, Ignotas rašė savo pusbroliui Vladislovui Laskovičiui: „Aš labai liūdnas, kad mirė mano dėdė, kurį aš taip stipriai mylėjau, o jis mane mylėjo taip, kaip niekas kitas šiame pasaulyje

*nemylėjo. Jaučiuosi kaip senas žmogus, prarandantis galimybes ir draugus. Galbūt tai ženklas, kad daugiau pradėtume galvoti apie Visagali Dievą. Praėjusių naktį sapnavau: sėdžiu prie stalo su žmonėmis, kurie mirė man išvažiavus iš šalies. Iš dešinės – mano motina, priešais – mano vyresnysis brolis. Vis jie mane labai mylėjo.*³

Nors Ignotas mažai pasakojo apie savo brolių jaunystę, iš kitų šaltinių sužinome, kad jie mokėsi Vilniaus universitete tuo pačiu metu, kaip ir jis. Brolis Adomas, nors ir gerokai vyresnis, universitete buvo užregistruotas tuo pačiu metu, kaip ir Ignotas ir pasirinko studijuoti literatūrą. Kad universitete prie Ignoto ir Adomo prisijungė brolis Kazimieras, sužinome iš knygos *„Sprawa Zana i Domeyko z chorążym Pelskim“*, kurioje aprašyta keletas Vilniaus universiteto studentų susidūrimų su rusų karininku Pelskiu. Broliai kelerius metus buvo išskirti po tėvo mirties, bet pradėję studijuoti vėl suartėjo, ypač Ignotas ir Kazimieras.

Kol gyveno Čilėje, Ignotas nuolatos planavo grįžti į Europą ir aplankyti brolių. Daug kartų buvo sutarta susitikimo vieta. Vieną kartą – tuojau po mažojo sūnelio Henriko mirties – Ignoto neviltis buvo tokia gili, kad jis nutarė palikęs žmoną ir dukrelę Anusią vienas keliauti į Europą, kad susitiktų su Kazimieru. Neilgai trukus persigalvojo, supratęs, kad negarbinga būtų palikti vieną žmoną, kuri kentėjo ne mažesnę sielvartą nei jis pats. Kelionė vėl buvo atidėta. Kiekvieną kartą, susiruošus keliauti visiems kartu į Europą, Enriketa pastodavo arba sutrukdydavo koks nors įvykis. Kazimieras mirė – taip ir nesulaukęs Ignoto. Ignotas pasakojo mums, kad gavęs laišką su pranešimu apie brolio mirtį pasijuto taip, lyg gili žaizda atsivertų širdyje, kurios niekaip nebuvo galima užgydyti. Niekada sau nebeatleido už tai, kad nepasimatė su broliu.

Kazimieras nepamiršo savo išvykusio brolio. Testamentu paliko Ignotui pusę Nedzviadkos – jo gimtinės. Giminės suprato, kad neįmanoma tvarkyti ūkį rusų okupuotoje Lietuvoje iš Čilės, todėl įgaliojo Leoną, vieną Kazimiero sūnų, keliauti į Čilę ir tartis su Ignotu dėl kompensacijos už jo dalį, sutikti su Ignoto siūlymu.⁴

Mažai žinome apie Ignoto seseris. Vyresnioji Marija ištėkėjo už Antano Veržbovskio (Wierzbowski), mirė labai jauna. Ignotas ir toliau ilgus metus susirašinėjo su jos vyru, susitiko grįžęs į Lietuvą. Antanina ištėkėjo už Alfonso Jezerskio (Jeziarsky), tačiau irgi mirė nesulaukusi Ignoto sugrįžimo. Dienoraščiuose apie seseris mažai parašyta.

Pirmoji meilė

Iš paties Ignoto nieko nesužinojome apie jo jaunystės susižavėjimus. Tėra pasakojimas, kuriuo daug kas tikėjo. Tais laikais, kuomet vyko filomatų ir filaretų teismas, Ignotas buvo ištremtas į savo ūkį Zapolėje, kur būdamas įsimylėjo Sofiją Malevską (Malewska). Ji garsėjo grožiu, žavėjo daugelį filomatų, ir galbūt įkvėpė Ignoto gerą draugą Adomą Mickevičių sukurti Zosės (Zozia) personažą poemoje *„Pan Tadeusz“* (Ponas Tadas). Pasakojama, kad ji kartu su Ignotu vaidino mėgėjiškame Šekspyro spektaklyje *„Romeo ir Džiuljeta“* ir pamilo vienas kitą. Tačiau Ignotas buvo įkalintas, vėliau po Lenkijos-Lietuvos kariuomenės sutriuškinimo 1831 metais buvo ištremtas į Prancūziją ir įsimylėjęliai buvo išskirti amžiams. Šį ryšį patvirtina laiškas ir nuotrauka, kuriuos Sofija, tuo metu jau Stanislovo Brochockio (Brochocki) našlė, nusiuntė Ignotui po jo žmonos mirties. Laiškas neišliko, o Ignotas buvo per daug užduras, kad kam nors papasakotų jo turinį. Nuotraukoje pavaizduota beveik septyniasdešimties metų sulaukusi vis dar graži moteris, kitoje pusėje parašyta: *„Neužmirštamai draugystei prisiminti“*⁵. Siųsdama nuotrauką Sofija jau sunkiai sirgo, neužilgo mirė.

3. Sofijos Malevskos, pirmosios Ignoto mylimosios, fotografija, atsiųsta jam vėliau

Draugystė su pusbroliu

Ilgiausiai Ignotas draugavo su savo pusbroliu Vladislavu Laskovičiumi. Susirašinėti pusbroliai pradėjo Ignotui atvykus į Paryžių, neužilgo Vladislavas taip pat paliko tėvynę ir pabėgo į Prancūziją. Kelerius metus jis mokėsi netoli Paryžiaus, tačiau Ignotui išvykus į Čilę, prisijungė prie tremtyje gyvenusių draugų būrio. Vladislavas vienintelis ištikimai atsakinėjo į visus Ignoto laiškus, ne tik informuodavo apie tremtinius, bet taip pat siuntė šeimos naujienas iš vargstančios tėvynės. Dienoraščiuose Ignotas rašė apie savo išpūdžius, tyrinėjimų kupinas keliones ir plačią veiklą. Laiškuose Vladislavui Ignotas galėjo atverti širdį: aprašydavo savo nerimą, nusivylimą, nepakeliamą tėvynės ilgesį ir vienatvę. Vėliau aprašė savo meilę Enriketai, savo vaikus ir mažus kasdienius įvykius. Čilės įvykiai šiandieną tapo vertingais istoriniais dokumentais. Nežiūrint kelių išimčių, Ignotas savo pusbroliui rašė du kartus per mėnesį nuo tos dienos, kuomet išvyko iš Prancūzijos, o išsiuntęs paskutinį laišką po trijų dienų mirė. Pusbroliai susirašinėjo beveik penkiasdešimt metų. Laiškai buvo publikuoti Varšuvoje 1975 m. knygoje „*Ignacy Domeyko – Listy do Władysława Laskowicza*“ (Ignotas Domeika – laiškai Vladislavui Laskovičiui), iš jų ir gavome daugiausiai žinių apie Ignoto gyvenimą, mintis ir jausmus.

Draugystė ir santuoka

Nors Ignotui ir buvo maloni moterų draugija, o savo dienoraščiuose ne kartą minėjo Čilės moterų grožį, daugelį metų Čilėje jis sugebėjo atsispirti pagundai suartėti su kuria nors iš jų. Kuomet 1838 metais atvyko į Čilę, ištisus dvyliką metų buvo kategoriškai pasiryžęs sugrįžti į Europą ir kovoti už savo tėvynės laisvę. Jis suprato, kad vedęs ir susilaukęs vaikų nebegalėtų jų palikti ir išvykti, jei kiltų dar vienas sukilimas prieš Rusiją. Taigi, savo vienatvę ir tėvynės ilgesį stengėsi slopinti nepaliaujama veikla.

Tik 1849 metų pabaigoje Ignotas susitaikė su mintimi, kad į Europą grįžti neįmanoma. Šalyje, kurią jis mylėjo ir kurios ilgėjosi, jis buvo už įstatymo ribų. Tuo tarpu Čilėje specialiu Kongreso nutarimu jam buvo suteikta pilietybė. Valdžia nepaprastai kvietė jį pasilikti. Jo sprendimas Čaniarsiljo sidabro kasyklų byloje pelnė jam „nepaperkamojo“ vardą. Jo knyga apie Araukanijos indėnus „*Araucania y*

sus habitants“ (Araukanija ir jos gyventojai) sulaukė didelės sėkmės. Jį vertino ir juo žavėjosi Čilės gyventojai. Jam patiko dėstyti ir dirbti laboratorijoje. Andų kalnuose jis atrado neišsemiamas galimybes įdomiems, originaliems tyrinėjimams ir atradimams, kuriuos įvertino Čilė ir Europa. 1849 metais jis pagaliau nutarė likti Čilėje, nusipirkti namą toliau nuo miesto, kad galėtų įveisti sodą. Ignotas rado tai, ko norėjo, ir nebrangiai. 1850 metų pradžioje įsikėlė į nedidelį namą kaime, tačiau ji apėmė gili depresija. Savo ateitį nutarė skirti vien tik mokslui, darbui bei maldai ir gyventi kaip atsiskyrėlis.

Dieviškoji Apvaizda nusprendė kitaip. Kovo mėnesio pabaigoje Ignotas išėjo pasivaikščioti su geru savo draugu generolu Jose Santiago Aldunate. Grįžtant, nors ir priešinosi, buvo įkalbėtas susitikti su kaimynų Sotomajorų (Sotomayor) šeima. Taip prasidėjo pats audringiausias jo gyvenimo laikotarpis, kuomet sutiko penkiolikmetę Enriketą (Enriqueta) ir beprotiškai, beatodairiškai įsimylėjo iš pirmo žvilgsnio.

4. Enriketa Sotomajor Guzman

Keletą mėnesių jis paniškai stengėsi atsisipirti aistrai, kuri jį stebino, nes buvo sulaukęs garbingo amžiaus, ir pergyventi kaltės jausmą, kadangi jautėsi išdavęs savo šalį ir draugus. Tuo tarpu Enriketa, nors ir buvo jauna, tuojau pat susižavėjo savo gerbėjo patrauklumu, puikia reputacija ir nuopelnais. Praėjo tik du mėnesiai po pirmojo susitikimo, o Ignotas prisipažino mylės ir pasipiršo.

Enriketa, sulaužiusi duotą pažadą jaunam turtingam giminaičiui, sutiko tekėti. Ignoto džiaugsmui nebuvo ribų. Jinai jį mylėjo!

Pagaliau pasiryžęs vesti, Ignotas tai norėjo padaryti nedelsiant. Enriketos tėvai prašė palaukti bent iki šešioliktojo dukters gimtadienio rugsėjo mėnesį, bet jaunikis nesutiko. Taigi, vestuvės įvyko 1850 metų liepos 5 dieną, praėjus truputį daugiau nei trims mėnesiams po pirmojo Enriketos ir Ignoto susitikimo.

5. Ignas Domeika ir Enriketa Sotomajor vestuvės, 1850 m. liepos 5 d.

Pirmaisiais mėnesiais po vestuvių Ignas rašė draugams ir šeimai Lietuvoje laiškus, kupinus džiaugsmo, kuriuose pasakojo apie savo žmoną ir šeimyninę laimę. Vedęs Enriketą jis ne tik atrado mylinčią draugę, bet kartu ir didžiulę, mylinčią ir ištikimą šeimą – tokią, kokios neturėjo ištisus dvidešimt dvejus metus, kuomet išvyko iš namų.

Pagaliau jis galėjo pailsėti nuo nesibaigiančio darbo tempo. Iš darbo grįždavo anksčiau nei iki tol, kiekvieną sekmadienį didelė Sotomajorų šeima susitikdavo jų namuose triukšmingų ir linksmų pietų. Greitai Enriketa išmoko tvarkyti namus, mokėsi groti ir prižiūrėjo sodą. Ištisus dvejus metus, kol netapo Universiteto įgaliotiniu Čilės universitete, su daugybe pareigų ir atsakomybės, Ignas jautėsi laimingesnis nei jaunystėje, kuomet mokėsi Vilniaus universitete – nors tuos laikus anksčiau vadino Rojumi.

6. Domeikos namo

Santjage koridorius

Tėvystė

1853 metais Enriketa pranešė, kad laukiasi. Ignotas apsidžiaugė, bet taip pat ir baiminosi tapti tėvu tokiame vėlyvame amžiuje. Nėštumas buvo sunkus, gimdymas – dar sunkesnis, bet pagaliau maža dukrelė gimė ir visus apėmė džiaugsmas. Tėvystės patyrimas buvo Ignotui visiškai naujas ir nuostabus. Savo dukrelę tėvas apžiūrėdavo su mokslininko atidumu, ir savo draugams siūsdavo smulkius aprašymus. Mergaitė augo, ir kiekvienas naujas dantukas, kiekviena smulkmena būdavo su džiaugsmu pastebėta ir perduota į Europą. Savo „Anusią“ jis aistringai mylės visą likusį gyvenimą. Greitai gimė sūnus. Naujas kūdikis, Henrikas, taip pat teikė džiaugsmą, nors ir nebuvo tokia naujiena. Deja, net nesulaukęs metų Henrikas staiga susirgo, ėmė karščiuoti ir po kelių valandų mirė. Ignotas buvo taip sukrėstas, kad išjojo vienas į kalnus, kur praleido kelias savaites, kol nurimo skausmas dėl mažojo sūnelio. 1859 metais gimė dar vienas sūnus. Ignotas davė jam Hernano vardą, o laiške parašė tik tiek, kad gimdymas buvo lengvas, o berniukas atrodo stiprus ir sveikas. Pagaliau 1863 metais gimė dar vienas sūnus, gavęs Kazimiero vardą. Jis buvo didelis ir storas, ir laiškuose Ignotas visuomet su džiaugsmu rašė apie savo storą mažą berniuką.

Žmonos mirtis

Ignotas vadovavo universitetui penkiolika metų kaip Universiteto įgaliotinis, kol 1867 metais buvo išrinktas rektoriumi. Pareigų vėl padaugėjo. Tuo metu namuose buvo rimtų sunkumų. Visuomet silpnos sveikatos Enriketa po keturių gimdymų visai pasiligojo. Daktarai nuramino Ignotą dėl tuberkuliozės, kurios buvo bijota, tačiau negalėjo rasti tikrosios silpnumo priežasties. Bėgant metams šeima pastebėjo, kad jaunoji moteris sirgo vadinamąja „plaučių liga“. Pastebėjęs, kad žmonos sveikata žymiai pagerėdavo po maudynių vandenyne, Ignotas pasirūpino, kad ji kartu su vaikais kiekvieną vasarą pabūtų prie jūros. Pats didžiąją vasaros atostogų dalį pasilikdavo namuose, kur netrukdomas skaitydavo ir rašydavo lenkiškai.

Nuo 1869 metų visuose laiškuose rašė apie nuolat blogėjančią Enriketos sveikatą, kol pagaliau 1871 metais išsiuntė pilną gilaus liūdesio laišką, kuriame aprašė žmonos kančias paskutiniaisiais metais ir jos mirtį 1870 metų gruodžio 26 dieną.

Vaikai

Nors visa širdimi gedėjo savo dievinamos jaunos žmonos, Ignotas turėjo rūpintis vaikais. Kitos išeities nebuvo. Anita, kuri jau nebebuvo vadinama vaikišku Anusios vardu, penkiolikos metų ėmėsi tvarkyti namų ūkį, nors šis darbas jai buvo įprastas paskutiniaisiais metais, kuomet motina sunkiai sirgo. Ignotas buvo neapsakomai dėkingas savo dukrai už tą darbą, kurį jina atliko.

Tėvui tapus universiteto rektoriumi, Anitos pečius užgulė didesnė atsakomybė, nei jos motiną, kuri ištekėjo to paties amžiaus.

Kelerius metus iš eilės Ignotui didžiausią rūpestį kėlė sūnaus Hernano sveikata. Mažasis berniukas kentėjo nuo siaubingų priepuolių, nuo kurių kartais paralyžiuodavo ranką ar koją, arba netgi apakdavo viena akis. Ir nors vėliau viskas praeidavo, jam buvo sunku susikaupti, nesisekė mokslai, o bet kokios pastangos sukeldavo priepuolius ir karščiavimą. Hernanas buvo labai prisirišęs prie motinos, ir jos mirtis buvo jam stiprus smūgis. Kol dar buvo gyva, Enriketa pasakė berniukui, kad po jos mirties savo motina laikytų Mergelę Mariją. Paveiktas motinos žodžių berniukas nusprendė tapti kunigu. Kelerius metus iš eilės jis beveik negalėjo mokytis, o Ignotas negalėjo atsistebėti, kad susidūręs su tiek daug sunkumų Hernanas niekada nesiskundė ir visas kančias ištvėrė su neįtikėtinu stoicizmu.

Jauniausias sūnus, Kazimieras, Čilėje vadinamas Casimiro, buvo savo ligoto ir atsidavusio brolio priešingybė. Savo bendraamžių tarpe buvo aukštas ir stiprus, puikiai mokėsi, buvo protingas ir aktyvus.

7. Kazimieras, Anita ir Hernanas

Domeikos

1875 metais, kuomet sužinojo apie savo brolio Kazimiero mirtį, Ignotas gavo keistą laišką. Jo giminaitis Leonas, antrasis Kazimiero sūnus, sugrįžo namo į „Žybur“⁶ po trylikos metų Sibire, kur buvo ištremtas už dalyvavimą 1863 metų sukilime prieš Rusiją. Šeima įgaliojo jį vykti į Čilę, kad aptartų Nedzviadkos dalies, kurią Kazimieras paliko Ignotui, kainą. Ignotas labai apsidžiaugė, kad pagaliau pamatys bent vieną savo šeimos narį.

1876 kovo mėnesį Leonas atvyko, ir Ignotas pasitiko jį Valparaiso uoste. Niekur negaišdami tuojau pat naktį sugrįžo į sostinę, ir Anita pasitiko juos prie durų. Pusbrolis ir pusseserė Leonas ir Anita beveik visą mėnesį praleido kartu, o Ignotui teko sugrįžti prie darbų. Po dviejų savaitių Leonas pasidavė maldavimui pratęsti viešnagę dar dviem savaitėms. Viešnagei baigiantis Leonas prisipažino Ignotui, kad su Anita myli vienas kitą ir jis norėtų ją vesti. Ignotas liepė Leonui grįžti namo, o po metų, jei abiejų jausmai bus tokie patys, jis leis tuoktis.

Pati mintis, kad mylima duktė išvyks iš Čilės į Lietuvą su Leonu, sukėlė Ignotui nepakeliamą skausmą. Save pabandė nuraminti nusprendęs, kad išvyks į Europą kartu su Leonu ir Anita ir įsikurs kur nors Austrijos kontroliuojamoje Lenkijos teritorijoje, netoli Krokuvos.

Metai dar nepraėjo, o Leonas jau atvyko. Vestuvės įvyko 1877 metų lapkritį. Šį kartą Leonas neskubėjo sugrįžti namo, ir jaunavedžiai praleido Čilėje dar šešis mėnesius kartu su Ignotu. Kuomet

viskas buvo paruošta kelionei į Europą, Ignotas nebegalėjo išverti skausmo. Ne vien todėl, kad turėjo išvykti dievinamoji duktė, bet per tuos ilgus mėnesius pamilo Leoną kaip savo tikrą sūnų, su kuriuo, kaip su giminaičiu, galėjo kalbėtis savo kalba.

Ignoto planai išvykti į Europą kartu su Leonu ir Anita sužlugo tuoju pat po jų vestuvių. Ignotas buvo pakartotinai išrinktas universiteto rektoriumi, beveik be balsavimo. Tuo metu buvo septyniasdešimt penkerių metų, jis nutarė kelionę atidėti iki naujų pareigų kadencijos pabaigos, kuomet bus sulaukęs aštuoniasdešimties. Per tuos metus jis tikėjosi, kad Hernanas pasirengs kunigystei, o Kazimieras pabaigs mokslus.

Sugrįžimas į Europą

Tačiau Ignotui ir vėl teko atidėti kelionę. Jis rektoriumi buvo perrinktas jau ketvirtą kartą ir galėjo išvykti iš Čilės tik sulaukęs aštuoniasdešimt trejų metų. Ir kuomet pagaliau atvykęs į Europą pasiekė Lietuvą, po iškilmingo priėmimo Prancūzijoje ir Lenkijoje, dideliame Anitos ir Leono nusivylimui pas juos apsistojo labai trumpam. Jo sename kūne buvo jauna siela, ir jis ištisus mėnesius praleido keliaudamas po Europą taip, kaip jau seniai svajojo. Daugelį metų gyvenęs labai taupiai, senatvėje pagaliau galėjo leisti sau mėgautis gyvenimu. Išėjusiam į pensiją Čilės Kongresas vienbalsiai skyrė didžiausią pensiją, kokios dar nebuvo gavęs nė vienas valstybės tarnautojas.

8. Kazimieras, Ignotas Domeika ir

Hernanas prieš išvykstant į Europą

Jau buvo aštuoniasdešimt treji, kuomet keliavo po Italiją, kopė į Vezuvijaus kalną, raitas keliavo po Šventųjų Žemę. Pagaliau patenkinęs ambicijas, Ignotas sugrįžo į numylėtąją Lietuvą, į savo dukters namus, kur apimtas ramybės pasirengė išeiti iš gyvenimo Sutvėrėjui pakvietus.

Dar trejus metus trumpai pakeliaudavo, tačiau didžiąją laiko dalį praleisdavo rašydamas iš naujo pavogtas dienoraščio dalis, o taip pat redaguodamas visą tekstą. Anita ir Leonas rūpinosi, kad jam būtų patogiu dirbti „Žybur“ namuose, krosnimi kūrenamame kambaryje, tame pačiame, kuriame

gyveno būdamas studentu, kuomet jį prižiūrėjo senasis dėdė Ignotas.

Sugrįžimas į Čilę

Pagaliau Ignotas galėjo džiaugtis savo jaunystės laikų gamtovaizdžiais, kalba ir aplinka, kurių taip aistringai ilgėjosi ilgus metus tolimoje šalyje, tačiau čia nebebuvo draugų ir giminių, kurių taip pat pasiilgo. Po kurio laiko Ignotas pasigedo Čilės draugų ir šeimos. Visą gyvenimą nesiskundęs jokiais negalavimais, Ignotas staiga pasijuto blogai ir nusprendė grįžti ir mirti Čilėje, kad galėtų atsigulti šalia savo Enriketos. Į Čilę sugrįžti turėjo Hernanui tapus kunigu ir atlaikius pirmąsias mišias, o Kazimierui – pabaigus aukštuosius kalnakasybos mokslus.

Kelionė jūra Ignotui visada buvo sunki, o grįžimas taip pakenkė sveikatai, kad iškilo pavojus gyvybei. Varginanti kelionė pasibaigė, ir sveikata kuriam laikui pasitaisė, tačiau praėjus šešioms savaitėms, Ignotas mirė 1889 metų sausio 23 dieną, sulaukęs aštuoniasdešimt šešerių, ir du sūnūs klūpėjo abipus lovos, laikydami jo rankas.

Vaikai ir kiti palikuonys

Ignotas buvo rūpestingas ir mylintis tėvas, ir jo sugrįžimu labai džiaugėsi jo vaikai. 1923 metais Hernanas parašė trumpą straipsnį „Užrašai apie mano tėvą“.⁷ Jis rašė: „*Niekada nemačiau, kad mano tėvas blogai elgtųsi ar piktai kalbėtų. Jo drabužiai buvo patys kukliausi ir santūriausi. Jis visada buvo švelnus ir meilus su mano motina, taip pat ir su mumis visais. Visą savo gyvenimą prieš eidami vakare miegoti mes pabučiuodavome jam ranką. Jis pabučiuodavo mus į kaktą ir palaimindavo. Kuomet padarydavome ką nors blogo ar blogai elgdavomės, jis apkabindavo mus dar švelniau nei paprastai, o jo akyse būdavo ašaros. Mums tai būdavo pati didžiausia bausmė, ir pats didžiausias skausmas. Mes rinktumės bet kokią kitą priekaištą, tik ne šitą*“.

Gyvendamas su Anita ir Leonu „Žybur“, savo sūnams Ignotas rašė po kelis laiškus per savaitę. Hernanui – į Romą, kur jis studijavo teologiją, Kazimierui – į Freibergą, kur jis užbaiginėjo kalnakasybos studijas. Ignoto laišškai buvo kupini ne tik meilės, bet ir dosnūs. Nors ir įkalbinėjo Hernaną neišleisti per mėnesį siunčiamų pinigų, deja, Hernanas išleisdavo per daug – ir tėvas visuomet siųsdavo papildomai pinigų. Jų susirašinėjimas buvo ištisos siunčiamų, išleidžiamų ir pageidaujamų pinigų litanijos, tačiau taip pat rodė Ignoto pastovų rūpestį dėl silpno ir ligoto sūnaus sveikatos.

Kazimieras retai rašydavo tėvui ir visuose laiškuose Ignotas prašė rašyti jam kuo dažniau. Vis dėlto, susirašinėdami tarpusavyje, jo vaikai nuolat jaudinosi dėl tėvo gerovės, jį patį vadino... „*nuestro adorado papacito*“ („mūsų nuostabasis tėveliukas“). Anita, kuri laiškus rašė labai gražiai ir dažnai, savo brolius nuolatos informuodavo apie Ignoto sveikatą ir veiklą. Sulaukęs senatvės Ignotas iš Anitos, kuriai padėjo Leonas, gavo tokią pat meilę ir rūpestį, kokią ji gavo būdama vaiku. Anita ir Leonas neturėjo vaikų, todėl Ignotas sulaukė iš jų viso dėmesio ir meilės.

Savo testamente Ignotas pageidavo, kad vaikai neparduotų namo, kuriame jis gyveno tiek daug metų, vedė Enriketą, gimė jo vaikai, vyko dukters vestuvės.

Ignoto palikuonys įvykdė šį norą. Po jo mirties tuose namuose apsigyveno sūnus Kazimieras su žmona ir vaikais, vėliau – gyveno anūkas Kazimieras su šeima. Tuose pačiuose namuose iki mirties gyveno Hernanas, jo pageidavimu namuose buvo įrengta koplyčia. Nors vaikystėje buvo silpnos sveikatos, jis gyveno ilgiausiai iš visų Ignoto vaikų.

Kazimieras ir Hernanas mylėjo savo tėvą taip stipriai, taip garbino jo atiminimą, kad šią tradiciją perėmė ir kitos Domeikos kartos. Mano tėvas, jauniausias Kazimiero sūnus, labai mylėjo savo senele, tą meilę perdavė man ir kitiems savo vaikams, kurią mes, savo ruožtu, perdavėme savo vaikams. Praėjo daugiau kaip šimtas metų, o mes, jo palikuonys, vis dar mylime ir garbiname savo protėvį. Nors šiuo metu Ignoto Domeikos namai neapgyventi, juos puikiai prižiūri jo pro-proanūkiai, kurie steigia Domeikos muziejaus fondą.

Iš visų Ignoto vaikų tik Kazimieras turėjo daug vaikų. Jo keturi sūnūs ir duktė (mylimoji Anita, kurios 100-sias gimimo metines šventėme 2002 m. balandžio 25 d.) – visi turėjo daug sūnų ir dukterų. Ir jie, kaip įprasta Čilėje, turėjo daug vaikų ir susilaukė daug anūkų, taigi šiuo metu Ignoto palikuonių yra daugiau nei trys šimtai, ir jie pasklidę po visą Čilę, JAV, Australiją, Argentiną, Ispaniją, Angliją ir Norvegiją. Įdomu, kad šeimos šaka Čilėje turi tiek daug palikuonių. Ignoto brolių palikuonys beveik

išnyko, nes neturėjo daug sūnų, kurie tėstų giminės pavardę, ir yra atstovaujama daugiausiai iš moteriškosios linijos.

Padėkos. Kadangi atstovauju ne tik Domeikas iš Čilės, bet taip pat šakas iš Australijos ir Šiaurės Amerikos, noriu perduoti nuoširdžiausią padėką Lietuvos žmonėms, kurie surengė šią konferenciją mūsų mylimojo protėvio garbei.

Taip pat norėčiau ypatingai padėkoti savo gerai draugei Ritai Domeikaitei-Černiauskienei, kuri buvo man tokia draugiška ir svetinga mano pirmosios viešnagės Lietuvoje metu, ir profesoriui Algimantui Grigeliui – už jo paramą ir pagalbą.

Šaltiniai

Bujakowski, Zygmund – „Sprawa Zana i Domeykow z chorążym Pelskim“, Lwow, 1913.

Domeyko, Ignacy – „Mis Viajes – Memorias de Un Exiliado“ volumes I and II, Ediciones Universidad de Chile, 1978.

Domeyko, Ignacy – Kazimiero Domeikos paskutiniosio valios ir testamentu vertimas į ispanų kalbą, data 1878 balandžio 21 d. Originalas – šeimos nuosavybė.

Domeyko, Ignacy – paskutinė valia ir testamentas – rankraštis, data: „Zybertowszcysna, Mayo 24/13 de 1884“. Originalas – Paz Domeyko nuosavybė.

Domeyko, Hernan – „Apuntes Sobre Mi Padre“ rankraštis, data 1923 metų bal. 23 d. Originalas – šeimos nuosavybė.

„Extracto Del Certificado de los Titulos de Nobleza de la Familia Kontrim-Domeyko“, la Libertad Catolica, Santiago, 21 Noviembre, 1888.

Laskowicz, Wladislaw – „Ignacy Domeyko – Listy do Wladislawa Laskowicza“, Institut Wydawniczy Pax, Warsaw 1976.

Nepublikuoti laišškai, rašyti ispaniškai, kuriuos Ignotas Domeika siuntė vaikams Anai, Hernanui, Kazimierui ir vaikai siuntė Ignotui Domeikai. Paz Domeyko nuosavybė.

Iliustracijos iš Paz Domeyko archyvo

¹ Paz Domeyko (Australija-Čilė). Ignotas Domeika – šeimos žmogus. *Kn. Ignotas Domeika 1802-1889. Gyvenimas, darbai ir indėlis į mokslą / Ignacy Domeyko 1802-1889. His life, works and cotribution to science* // red. A. Grigelis. Vilnius, 2002, 14-37 [liet. ir angl. k.; iš anglų kalbos vertė Birutė Railienė]. Paz Domeyko leidimas skelbti šį tekstą gautas 2016-07-01 [A. Grigelio archyvas, laišškai].

² Paz Domeyko Lea-Plaza. Ignacio Domeyko la vida de un emigrante (1802-1889), Santiago, junio 2002.

³ Laiškas V. Laskovičiui, 1845 spalio 27.

⁴ Kazmiero Domeikos testamentą išvertė Ignotas Domeika 1878 metų balandžio 21 d. Rankraščio originalas yra Paz Domeyko nuosavybė.

⁵ Nuotraukos originalas yra Paz Domeyko kolekcijoje.

⁶ Tikrasis vietovės pavadinimas buvo Žyburtauščina („Żybertowszczyzna“). Kadangi šeima Čilėje pavadinimo niekaip negalėjo ištarti, ją visuomet vadino „Žybur“.

⁷ Domeyko, Hernán. „Apuntes Sobre Mi Padre“. Rankraštis yra šeimos nuosavybė.

